

De Eraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1831 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 23 October 1898. N°. 1087.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertenties: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 50 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

„Diens gebed een gruwel“.

Die zijn oor afwendt van de wet te hooren, diens gebed zelf is een gruwel zijn.

Sprenken 28 v. g.

Veel, te veel, schertst men in onze dagen met den eereitel van vroom. Zoo kan het verkeeren. Nog geen halve eeuw geleden gold „vroom“ als een spootnaam. „Zedelijk, en vooral redelijk godsdienstig“ was een naam, dien men zich nog liet aanleunen. De „zedelijk godsdienstige“ mensch, zonder nu juist ideaal te wezen, werd toch met achting bejegend. Maar „vroom“ was toen nog eensluidend met „fijn“, en de fijnen werden door de edeler lieden bejaagd, door de spotgeesten uitgelachen, en door de lagere zielen geplaagd en gekweld.

Maar in de laatste jaren liep dit om, en kwam dat eerst zoo gehate woord „vroom“ zelfs in ere.

Aan de kerk kan men vrij den rug toekeren, maar vroom zijn geldt nu als merk van fijner geestesaanleg.

Men verbindt zich aan geen belijdenis, noch voelt iets voor één enkel leerstuk, maar wil toch voor „vroom“ doorgaan.

Of „het Oneindige“, waarin men zich verliest, waarbij een zelfbewust en persoonlijk God is, laat men in het midden, maar „vromelijk“ heeft men dat ongekende Oneindige lief.

Of bidden iets meer en anders is dan een alleenspraak met uzelf, durft men niet uitmaken, maar voor het vrome in het gebed kan men warm worden.

Of er een eeuwig leven is, ofstewel dat het uit is met den dood, heet een vraag waarop niemand antwoord kan geven, maar ook al was er niet meer dan dit korte aardse leven, dan nog zou „stille vroomheid“ voor dit vluchtig leven een verwarmend sieraad zijn.

En zoo wordt op alle manier en in elken toonaard, de stille, vooral de nooit uitkomende vroomheid, thans in de toongevende kringen geprezen.

Wijsgereen betoogen scherpzinniglijk, hoe de „vroomheid“ een onmisbare star van eerste grootte is aan het firmament van ons menschelek bewuste leven.

Zangers, aan alle geloof gespeend, bezingen de vrije stille vroomheid als den schoonste bloemen op ons levenspad.

Aan de hogescholen wordt bijna geen rectorale redevoering meer uitgesproken, of ze is doortrokken met den gouddraad van het, o, zoo vrome.

En zelfs bij de politieke stembus komt het juist van de zijde der minst geloovigen

al meer in zwang, om den man dien men gekozen wil zien den volke te vertoonen, met het plechtige kled der „vroomheid“ sierlijk om de schouders geplooid. Zoo is het „vroom“ thans in ere. Ja, men kan schier zeggen: Vroomheid doet thans opgeld.

Of we ons hierin verheugen zullen? Ten deele ongetwijfeld. Er ligt, hoe weinig bedoeld dan ook, van den kant der „ongelooovigen“ de erkenning in, dat ze zich in hun vroegere periode vergist hebben. Dat ze, wanende alleen het onkruid uit te wieden, ook het ontkiemde goede zaad met hadden uitgetrokken. Dat Voltaire en zijn spotters ongelijk hadden, en dat „de fijnen“ nu niet in de bijzonderheden, maar in hun staan op vroomheid het gelijk aan hun zijde hadden.

Bovendien is het een verademing, de ruwe gemeenschap in het bespreken van heilige dingen te zien plaats maken voor teederder ernst.

Wie, om slechts één voorbeeld te noemen, den gladden, weelderigen pantheïst volgt, die in het eerste blad van de hoofdstad van „onzen broeder den boom“ spreekt, en van een „god“ als de „ziel van de wereld“ gewaagt, voelt uit zijn woord een warmte uitstralen, die u koesterend aandoet, vergeleken bij den ruwen, lagen en ijskoude spot, waarmee voor nog niet lange jaren de pers van dien zelfden kant al het heilige placht te smaden.

Ontkend kan het niet, diezelfde ongelooovige kring, die vroeger zijn sterkte zocht in het smalen op een ieder die voor godsdienst pleiten dorst, is thans zelf in een soort vrome steuning geraakt; en niemand, of hierin niet een werk Gods is, die langs dien wonderbaren weg, een terugkeer naar het kruis van den Christus voorbereidt.

Waardeeren moogt ge dus die nieuwe voorliefde voor het vaag en vrij vrome, en ge moet dit zelfs, mits op één voorwaarde. En die voorwaarde is, dat ge een open oog zult hebben voor het zeer ernstige gevaar, waaraan juist die nieuwsoortige vroomheidsmin de waarachtige, de echte vroomheid blootstelt.

Waarin hier het gevaar schuilt, springt in het oog.

Zoolang het hard tegen hard ging, en het ongelooft ruw en gemeen, of althans koud en met den glimlach der onverschilligheid uitkwam, voelde men zich afgestooten, en sloot zich te nauwer aan den kring der geloovigen aan.

Met weersin hoorde men den kouden spot aan. Diep en onuitwisbaar was de indruk,

dat men met zulke door en door ongodsdienstige menschen niets in hoogen zin gemeen had.

Het stond als pool tegen pool. En onze kinderen zoogd als wij, voelden zich door de vijandschap tegen al wat vroom was, die in zulke kringen heerschte, geërgerd.

En wat nog meer zegt, in dien tijd voelden de fijne geesten en de edeler zielen, ook zonder persoonlijk geloof, zich sterk tot de „Christenen“ aangetrokken, en meer dan één hunner vond in onze kringen het geloof, dat hij eerst had verworpen.

Het feit spreekt dan ook, dat in alle landen een klein aantal van de alleruitstekendste mannen van den eersten rang, geëindigd zijn met het Kruis te omhelzen.

Die namen voor ons land, behooven we niet te noemen. Ieder lezer kent ze.

Maar dit juist dreigt thans anders te worden.

De nieuw-modische vroomheid der ongelooovigen stoot niet af, maar trekt aan; en dat te meer, daar ze zoo telkens onze termen gebruiken, en bijna doen, alsof ze onze taal spraken.

Hierdoor is de tegenstelling verzwakt.

Veel eenvoudigen, die niet merken, dat deze soort nieuwe vroomheid heel iets anders is dan de echte, de oude, de waarachtige vroomheid onzer vadersen, worden misleid, en zien het onderscheid niet meer tusschen het goud en de namaak, tusschen den echten briljant en den valschen steen.

Voor al het jongere geslacht geraakt zoodoende maar al te dikwijls onder een zondige bekoring.

En met name de weifelende zielen vinden dat vrij en vaag vrome zoo warm, zoo beminnelijk en zoo boeiend, dat ze het Kruis voorbijgaan, om aan den oever van „het Oneindige“ verkwikking te zoeken.

Sla daarom, zoo dikwijls ge de bekoring van dit „vaag-vrome“ over u voelt komen, Gods heilig Woord op, en hoor het, hoe volstrekt niet alle bidden uw eerbied verdient, en hoe er een soort vroomheid, tot zelfs een soort biddende vroomheid is, die, wel verre van prijslijk te wezen, veeleer een gruwel moet heeten.

Duidelijk staat het er: „Die zijn oor afwendt van de wet te hooren, diens gebed is een gruwel wzen.“

Vertolk die woorden nu niet verkeerd. „De wet“ beduidt hier niet de „zodenwet“, maar Gods geopenbaard Woord. Voor dien tijd was hetzelfde, wat wij zeggen zouden: De Heilige Schrift met haar ordinantien en de weg der verlossing, dien ze ons ontsluit.

Te weigeren „daarnaar te hooren“ grijpt

alzoo dan op het ernstigste plaats, als men kortweg alle openbaring Gods verwerpt, en van een goddelijke autoriteit der Heilige Schrift niet meer weten wil.

Just dus datgene wat die nieuwe soort vrije vroomheid beoogt en wil.

De Schrift is voor die mannen geen Openbaring, geen Woord Gods, geen Wet des Heeren meer.

Wat ze in die Schrift vinden, zijn hun de vrome gedachten van Mozes, van David, van Jesaja, van Paulus, van Johannes.

Maar zelve staan ze niet die mannen op één lijn. Waren Jesaja en Paulus vroom, zij zijn het ook. En natuurlijk, zooveel eeuwen later levend, en zooveel hooger ontwikkeld, overschaduw hun eigen vroomheid op meer dan één punt de vroomheid der vroegere profeten en apostelen.

Het is dus in letterlijken zin van hen waar, dat „ze weigeren naar de wet des Heeren te hooren“, dat ze niet vroom uit de Schrift en naar de Schrift, maar vroom uit zichzelf, vroom op hun eigen hand willen wezen.

En vergeet het nu nooit wat er staat: In zulk een geval is zulk een vroomheid, ook al brengt ze op de knieën, en al leidt ze tot bidden, niet een heilig iets, maar een gruwel.

Dit is niet hetzelfde als wat de Heere in Jesaja 1: 15 zegt: „Wanneer gij het gebed vernemen gult, hoor Ik niet, want uwe handen zijn vol bloed.“

Daar zijn lieden bedoeld, die wel het Woord belijden, maar er door hun zonden tegen ingaan. Hier daarentegen worden zij gebrandmerkt, die Gods Openbaring als zoodanig van haar goddelijk gezag berooven, en desniettemin vroom op hun eigen manier willen zijn. Het is hier wat bij Zacharias (7: 12) heet: „Zij maakten hun hart hard als diamant, opdat zij niet hoorden de Wet en de Woorden, die de Heere der heerschenen zond in zijne Geest door den dienst zijner profeten.“

En vraagt ge of dit toch niet hard is, om het een gruwel te noemen, zoo dit soort menschen, tegen de Schrift verstaande, dan temminste nog bidden, dan maken we aanstonds een onderscheid.

Er zijn er onder die eigendunkelijke vromen, vooral onder de jongere, die welgewikt en gewogen, eigenlijk nooit de Schrift hebben gekend, en geheel buiten de Schrift zijn opgegroeid, en wier hart toch naar iets hoogers trekt.

Welu, dezulken zijn hier niet bedoeld, en bij dezulken kan dit machteloos spartelen der ziel door God zelf als aanvang gezegd worden, om hen later op den weg der ware vroomheid te leeren loopen.

Maar zoo zijn de eigenlijke apostelen van deze nieuwmodische vroomheid volstrekt niet.

Die kennen de Schrift zeer wel, en doorzoeken ze volijverig, niet om voor haar gezag te buigen, maar om haar gezag te niet te doen.

En dan zij het u zelf gevraagd, als gij vader waart, en ge hadt een kind gegeneerd naar uw beeld en gelijkenis, en aan dat kind u ontdekt, en aan dat kind u wil geopenbaard, en dat kind sprak niet tegen u, en deed niet naar uw wil, en ontleedte uw gezag, en riep dan: „Vader, ik weet niet of gij bestaat, ik geloof dat die lieve poedel en die prachtige boom mijn broeders zijn, gij zijt iets, dat voel ik, maar of gij een bewust persoon zijt, of gij ooit gesproken hebt, het ligt alles voor mij in het onzekere, maar toch wil ik de eere hebben van een lief en trouw kind voor u te zijn,“ zeg zelf, zoudt ge u dan niet afvragen, of uw kind krankzinnig was geworden, en zoo ge zaagt dat dit niet zoo was, en dat hij u dat alles als echte kinderliefde wilde opdisschen, zou het u niet een gruwel zijn voor uw vaderlijk gevoel?

Voor Kootwijks Scholen.

Ontvangen door Ds. H. W. van Loon, sedert April 1.1.: Door het college van collectanten te A. f. 1; van L. f. 1; van Me. V. f. 2.50; uit het busje van Me. H. f. 3; door ouderling B. f. 2.50; van Mev. de B. d. R. f. 2.50; door br. Levendig f. 10; door Ds. De Gaay Fortman, van N. N. f. 10; door den diaken P. f. 0.40.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van Ds. v. d. Room te Ouderkerk a/d. Amstel f. 1; van Me. de Wed. N. H. Roelof te Rotterdam, door G. J. Werda f. 1; van N. N. twee coupons, leening Kerkelijke Kas Anna Paulowna-polder, salm groot f. 9.

Bij D. HILLEMANN te Kootwijk, van Me. de Wed. D. V. te H. f. 2.50.

Buitenland.

Duitsland. De keizer naar het oosten. De keizer van Duitsland zal de inwijding van de „Kerk van den Verlosser“ te Jeruzalem bijwonen. Het programma van die plechtigheid luidt aldus:

De keizer en de keizerin worden door eene deputatie van de Johanniterorden, waarvan Dr. Von Leytsov voorzitter is, ontvangen en begeven zich daarop met de vorstelijke gasten naar het bebedhuis. Bij den ingang der in te wijden kerk, zijn tot ontvangst der majesteiten vergaderd: Het consistorium der Evangelische Jeruzalemstichting, de architecten, de vertegen-

De Zending.

V.

Nadat onze voorouders zich in den Oost-Indischen Archipel neergezet hadden, waren de Molukken het middelpunt van hun gezag. Dit duurde echter niet lang. De eere van residentie des Bestuurs in Indië te zijn moest Ambonia spoedig afstaan aan Java, waarvan ter Haar eens terecht zong:

O Java! Grootvorstin der landen!
Die als met saamgevochten handen
Zich slingeren over d'Oceaan,
En met hun bosch- en kruidswanden,
In 't bochtig kronken van hun stranden,
De zee een kraam om 't voorhoofd slaan.

Op dit eiland nu kwam het woord Gods ook met ons voorgeslacht. Doch 't werd niet verder verbreid dan te Batavia en enkele andere plaatsen van Java. Eerst nadat de Engelschen in 1811 zich van onze Oost-Indische bezittingen hadden meester gemaakt, werd op dit eiland het Woord Gods beter verspreid. De tot Luitenant-Gouverneur benoemde Stamford Raffles toch, een warm vriend der zending, nam alle beletselen voor de uitbreiding van Gods koninkrijk, door de compagnie geleend, weg. Ja, toen de bekende zending Milne, door het Londensche genootschap naar China gezonden, doch daar niet toegelaten, naar Batavia kwam, kreeg hij van de regering een huis even buiten de stad, en steun voor zijn voorgaans arbeid onder de Chinezen. Door een Chineesch opschrift van zijn huis: „Boeken worden weggegeven“ wat hij de Chinezen tot zich te lokken en hen met het Evangelie van Christus bekend te maken. Daarna begaf hij zich naar Cheribon, Tegal, Samrang en Soerabaja, om er van den Heere Jezus te spreken: zelfs vond hij bij den vorst van Solo een vriendelijke ontvangst. Weer te Batavia teruggekeerd (het Nederl. gezag was er weer hersteld) vond hij daar de eerste zendingen van het Nederl. Z. G., van wie wij reeds boven gesproken hebben en werkte met een hunner, met name Supper, die tot Predikant van Batavia benoemd was, onder Chinezen en Mahomedanen. Deze arbeid duurde echter niet lang. Milne trok weg om nog eens te beproeven „het Hemelsche Rijk“ binnen te komen en Supper stierf in 1816.

Andere Engelschen namen de plaats van Milne in. Methurst, die onder de Chinezen arbeide alsmede Slater. Voorts kwamen de Baptistische zendingen Robinson, Reiley en Torot, die meer onder de inlanders dan onder de Chinezen hun arbeidsveld kozen. Naast deze

mannen, wier arbeid door de meeste Nederlanders, die de zending liefhadden, gesteund werd, vinden wij nog een tweetal, dat ieder zijn eigen weg ging, om in het oostelijk deel van Java de kruisbanier te planten. De een was Coolen, de zoon van eenen Russischen vader en eenen Javaansche moeder, door wie hij ten volle met het volkskarakter bekend was. Hij bezat een landgoed, 25 uren van Soerabaja gelegen, waar hij tal van arbeiders in zijn dienst had, wien hij niet alleen werk, maar ook het Evangelie gaf. Nu eens door woorden dan door beelden en tekeningen, door hem zelf vervaardigd, maakte hij hen met den Bijbel en zijne historie bekend. Tot hoogen ouderdom ging hij zelf in de samenkomsten met zijne bedienden voor, en smaakte de vreugde, dat velen dezer Christenen werden, voor wie hij evenwel eerst den doop niet zocht. Hiervan voelde hij eerst later de noodzakelijkheid. Een geheel ander man dan Coolen was Ernle. Was de eerste Javaan onder de Javaanen, de laatste wilde dezen tot Europeanen maken in hun doen en laten. Hij was Duitscher van geboorte en horlogemaker van beroep. Toen hij als jongeling in ons vaderland kwam en van de Oost hoorde spreken als van een land, waar het altijd zomer was, achte hij dat onmogelijk en in strijd met Gen. 8: 22. Hij verlangde zich dus te overtuigen van de waarde des geboorten, nam dienst als koloniaal en kwam in Indië, waar hij ook gestorven is. Veel heeft Ernle voor de zending op Oost-Java gedaan. Hij richtte te Soerabaja een hulpzendingen genootschap op en arbeide daarin tot uitbreiding van Gods koninkrijk onder den Javanen. Ofschoon bespot en verguisd, zelfs zonder aanklacht of schuld in de gevangenis gezet, is hij niet verflauwd in zijn liefde voor de zending. In 1851 kwamen hij en Coolen in aanraking met de zendingen Hoorn en vooral Jellema, die hun arbeid hebben voortgezet. Deze mannen waren uitgezonden door het Nederlandsche Zendingen genootschap, dat in hun tijd reeds zijn derde tijdvak was ingegaan, het tijdvak van afval, scheuring en verval. Zulk een toestand hadden de stichters niet voorzien. Zij achtten den door hen gekozen grondslag voldoende, ondanks de waarschuwingen van de Prof. Rooy-aards en Bonnet, maar de tijd gaf hun ongelijk. De zoodaarnaamde Groningsche school kreeg macht in het genootschap en stelde haar beginselen voor die der 12 geloofs-artikelen. Prof. Beets, toen predikant te Heemstede, was de eerste, die in 1847, zij 't ook hoogst voorzichtig, zijn wantrouwen omtrent het genootschap uitsprak. Groen van Prinsterer deed zijn medewerking in 1847 een „een weifelend ondersteunen“ noemde, gaf in 1848 in een brochure „Het Nederlandsche Zendingen genootschap“ openlijk te kennen, dat het zijne zinspreuk: „Vrede door het bloed des kruizes“, had verloochen. W. van Oosterwijk Bruyn beval in 1856 het Rijnsche Genootschap aan. Anderen weer kwamen samen om nieuwe zendingen genootschappen op te richten. En het oude vloede al meer en meer door, totdat het in 1862 Dr. Zaalberg (predikant) tot directeur en Dr. C.

T. Tiele tot bestuurder van het genootschap benoemde, mannen, die de eeuwige godheid van Christus loochenden. Wel is het genootschap in de laatste jaren een weinig teruggekomen op zijnen weg van afval van den Christus, zoodat de linkervleugel der Ethischen zich er mede hebben kunnen verzoenen, maar 't vertrouwen der besliste Christenen was het niet meer bij machte te herwinnen. Die hebben zich teruggetrokken in bovenbedoelde nieuwe zendingenverenigingen, van welke we in de eerste plaats noemen het Java-Comité, dat in 1855 als de Nederlandsche afdeling van het genootschap voor uitwendige zending te Batavia, geboren werd te Amsterdam, op initiatief van den heer J. Esser. Deze merkwaardige man, die in zijn leven om 't Heeren viel veel aandrang en verguizing geleden heeft, werd den 3den Mei 1818 te Haarlem geboren en kwam in 1837 te Batavia. Hij trad in 's lands dienst en toonde zich een ijverig en trouw ambtenaar. Dit zou zeker door de Regering gewaardeerd zijn, zoo hij niet met groote vrijmoedigheid voor zijn godsdienstige overtuiging uitgekomen ware, die hem op zijn conditiofist de aantekening bezorgde: „Van zondelijke gevoelens, soms deswegens lastig.“ Nog bitterder werd de Indische regering tegen hem gekant, toen hij naar aanleiding van de bij gelegenheid van de Internationale Tentoonstelling te Londen (1851) gehouden samenkomsten ter bespreking van de zending aan den Engelschen predikant Herschell een schrijven richtte, waarin hij om de voorbereid voor Java vroeg. Daarvoor toch werd hij onder de „hooge politie der Indische regering“ gesteld. Doch Esser bleef ijveren voor de zending en werkte in 1851 mede aan de oprichting van het genootschap voor In- en Uitwendige Zending te Batavia en zoals wij zeiden, 4 jaren later van hare Nederlandsche afdeling het Java-Comité, dat echter sinds 1894 zich vrij gemaakt heeft van zijn Bataviaanschen meester en nu onafhankelijk werkt te Batavia, waar het de broeders Haag en Geisler heeft geplaatst en op oost-Java onder de Madurezen, wien het Evangelie gepredikt wordt door Van der Spiegel en den Madureeschen zendingen Pag-Ebin, een leerling van den vroeg ontslapen zending Dr. J. Esser, zoon des bovengenoemden J. Esser.

Naast het arbeidsveld van het Java-comité op West-Java vindt men dat van de Rotterdamseche zendingenvereniging, die 1838 te Rotterdam opgericht, die van hare leden eischt de erkenning „dat de Heere Jezus Christus hun volkomen zaligmaker is“ en de verklaring, „niet te mogen samenwerken met degenen, die zijne waarachtige en eeuwige Godheid loochenen.“ Dit min of meer Darbistisch getinte artikel vervreemde langen tijd de predikanten van deze vereniging, zoodat zij in 1862 nog slechts 3 predikanten onder hare leden telde. Thans echter is dit geheel anders; zoodat de Rotterdamseche zendingenvereniging, die onder de Soendanezen werkt, op veler predikanten steun mag rekenen. De broeders Allers, Dijkstra, Eendenburg zijn den vrienden der zending niet

onbekend doch de meest bekende is S. Coolsma, de vertaler des Bijbels in het Soendaneesch. Met het Nederl. Zendingen genootschap, dat een zendingsspot en hospitaal heeft te Modjowarno, het Java-Comité en de Rotterdamseche zendingenvereniging werken nog op Java, de Doopgezinde broederschap in Jaram (broeder Jansz), de Neukirchzending in Samarang en Rembang en de Gereformeerde kerken van Nederland op midden-Java (Tegal, Pekalongan, Kedoe, Bagelen en Djoejarta). Laatstgenoemden hebben dat arbeidsveld overgenomen van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingenvereniging, die in 1859 onder leiding van Ds. Schwarz, predikant der Schotsche Zendingenkerk te Amsterdam en anderen, werd opgericht, maar in 1893 haar werkkring afstond aan de kerken, die in 1834 en 1886 in reformatie waren gegaan. De arbeiders op dit zendingengebied zijn de missionairen, de predikant Adri-aanse te Poerworedjo gevestigd, de arts Scheurer, hoofd der polikliniek te Djocja en de onderwijzer Zuidema, thans wegens ziekte in Nederland: Op dit zendingsterrein arbeid nog de inlander Sadrach, een leerling van mevrouw Philips, eene zendingvriendin woonachtig te Poerworedjo, in 1876 overleden, met wien broeder Adriaanse aanvankelijk zocht, teneinde hem door beter onderricht geschikt te maken tot mede-arbeider der Gereformeerde kerken op midden-Java.

Een half jaar na de Nederl. zendingenvereniging zag het Utrechtsche zendingen genootschap het licht (April 1859), dat jaren lang het trouwste kind der meeste predikanten was. Staande op den bodem der Heilige Schrift zocht het zijn bolwerk tegen afdoeling in zijn bestuur, dat zich zelf kleet. Het arbeid op Nieuw-Guinea, welk zendingsterrein het overnam van Heldring, die er de zendingenwerkmaatsen Ottow en Genzler heengezonden had. Deze mannen kwamen toen voor rekening van het Utrechtsche genootschap, dat nu bijna 40 jaren hier werkt en enkele vruchten mag zien op de prediking van mannen als Woelders, van Hasselt, Jens e. a. De bijbel is voor een deel in de taal der Papoezen, het Norfoorsch, vertaald.

Grooteren voorspoed, vooral in den laatste tijd, hebben de zendingen des Utrechtsche genootschaps op 't eiland Halmahira. Reeds in 1605 was hier 't woord des Heeren gehoord, maar zonder blijvende vrucht. In 1865 kwamen hier de broeders van Dijken, de Bode en Klaassen, straks gevolgd door anderen en zagen na vele jaren, dat de Heere ook hun prediking zegende ter redding der inwoners van dit eiland.

Van de beide andere zendingsterreinen des Utrechtsche genootschaps Bali en Boeroe valt weinig anders te zeggen, dan dat de vruchten er nog zeer gering zijn.

Het vruchtbaarste zendingengebied van onze Oost-Indische kolonien vinden wij op het eiland Celebes, waar het Nederl. zendingen genootschap veel zegen op zijn prediking heeft ontvangen.

DE GAAY FORTMAN.

woordigders der Duitsch-Evangelische kerkbestu-
ren en die van buitenlandse kerkelijke ge-
meenschappen, zooals als de geestelijkheid van
Jeruzalem, Bethelhem, Jaffa en Haifa. De han-
deling der wijding zal de opperhoofdpreken en
generaal superintendent Dr. Drijander volbrengen.
De vice-president van den Evangelischen
opperkerkenraad, proost Dr. Freiherr von der
Goltz en de generaal superintendent Dr. Erd-
mann, zullen daarbij assisteren. Op de wijding
volgt de feestgodsdiensvoering, bij welke de
generaal superintendent Dr. Faber de liturgie
lezen zal. De feestprediking houdt pastor Hoppe
uit Jeruzalem. Het slotgebed, het Onze Vader
en den zegen, zal de generaal superintendent
Dr. Nebe uitspreken. De ondertekening van de
feestoorakonde heeft daarop plaats in de Muris-
tenkapel. Als het feest afgevoerd is, zal de
„Verlosserskerk“ voor het publiek openstaan.
Aldus bericht ons een Duitsch blad. Men
zou op die manier denken, dat de Duitsche
keizer door zijn hooge tegenwoordigheid en
door die van zoveel kerkelijke mannen, wilde
te kennen geven, dat hij de zaak van het pro-
testantisme en die van het Christendom in het
algemeen, bijzonder wilde voorstaan. Eene
schone gelegenheid voorwaart, om aan de Mo-
hamedaansche wereld te toonen, dat de impe-
rator van het Duitsche rijk, er niet aan denkt
om de banier van het kruis in het oosten te
laten verdwijnen door de halve maan.
Maar... de Duitsche keizer gaat eerst een
bezoek brengen aan den sultan van Turkije
den gekroonden moordenaar, gelijk de overle-
den staatsman Gladstone, hem genoemd heeft.
Hoeveel duizenden Christenen zijn door de Tur-
ken wreedaardig vermoord! Hoeveel hebben
in Europa hunne diepgevoelde verontwaardiging
uitgesproken! De sultan van Turkije had maar
een woord te spreken gehad en aan het ver-
gieten van stroomten bloeds was een einde ge-
maakt! Doch de politiek van het Duitsche rijk
is, om vriend te zijn van den sultan. Op den
daar zal de Turk wel geen heerschappij in Eu-
ropa kunnen blijven uitoefenen, maar de sultan
kan het nog wel een tijd uithouden. Deze laatste
is natuurlijk zeer ingenomen met het bezoek dat
de keizer van Duitschland hem gaat brengen.
Fabelachtig veel geld gaat hij verspillen om zijn
hoogen gast alle mogelijke eer te bewijzen. Er
wordt in de moskee van Turkije ijerig gebe-
den voor keizer Wilhelm. Maar de oostersche
Christenen kunnen niet anders dan zich over
dit alles angstig maken. Zij zullen een gevoel
hebben alsof zij prijs gegeven worden.
Of de zegen des Heeren op eene zoodanige
politiek rusten kan, is voor ons een vraag, die
we beslist ontkennend moeten beantwoorden.
Niet minder zijn wij er van overtuigd dat de
zaak van het protestantisme niet bevordert
wordt door al den uitwendigen praal die er ten
toon gespreid zal worden bij het ingebruik nemen
van een kerkgebouw in Jeruzalem. Met eene
dergelijke kerkelijke ceremonie als men in Jeru-
zalem voor heeft, is ook in tegenwoordigheid
van den Duitschen keizer de gerestaureerde
Sloherkerk te Wittenberg „ingewijd“. Maar of
al de luister die daarbij heeft geblonken, de
kerke Gods is ten goede gekomen, betwijfel-
len wij.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

EEN GEWAAGDE ONDERNEMING.

XXVI.

Niet lang nadat gebeurd was wat we zoo pas
verhaalden, sloegen op een morgen in den
herfst een zwaart ruiters, die uit een dicht woud
kwamen, den breeden zijweg in die leidde naar
Bethelhem, wel te verstaan naar een groote
boerderij van dien naam.
Twee der ruiters herkennen we aanstands als
hertog Ulrich en Janowitz. Ze waren thans van
eener grootte, en ook hun kleedij toonde niet
aan wie de meester en wie de dienaar was. On-
der die hen volgden vinden we ook een ouden
bekende weder, namelijk Hans den rijknecht.
Hij had niet van den hertog willen scheiden,
wat zeker zeer voor dezen getuigt, en diende
nu weder onder hem bij de strijdmacht dien de
landgraaf op de been hield, en die in vredesdij
zeer klein was. Om vele redenen had men Hans
meegenomen, o. a. wijl hij 't land zoo goed
kende. Hij was het ook, die nu weer den weg
had gewezen naar Bethelhem, dat tamelijk ver
ter zijde lag en weinig werd bezocht — iets
wat juist den hertog welkom was.
Het zal den lezer misschien verwonderen, dat
Ulrich, uitgaande om te zien hoe de zaken in
Wurtemberg geschapen stonden en vooral wel-
gewapende ruiters meemaak, waardoor hij licht
de aandacht trekken kon, en zoo in moeilijk-
heid komen. Dit laatste wist hij zelf 't best, doch
de hertog wist ook, hoe in die tijden gewapende
ruiters dagelijks op de wegen te zien waren, en
hij begreep dat men hem en zijn makkers voor
Oostenrijksche krijgslieden zou houden en hun
daarom geen spij of nachtverblijf, altijd tegen
betaling, zou durven weigeren. (Men dient hierbij
te bedenken, dat destijds de krijgslieden geen
uniformen droegen die hen onderscheidden en
b. v. een Duitsch en een Waalsch soldaat aan
hun kleeding kwalijk van elkaar waren te on-
derscheiden). Geraakt men in enig gevaar,
waar ook kans op was, dan natuurlijk waren
zes man beter dan twee.
Op de boerderij, die bijzonder groot en wel-
bevolkt was, zoo wel met menschen als met bees-
ten, bleek den hertog al dadelijk dat hij niet
niet had gezien.
Toen de ruiters, die vermoed waren, om
stalling voor hun paarden en brood en melk
voor zich zelf vroegen, werd in 't een en ander
voorzien en zelfs met spoed, als vreesde men
hen te ontmoeten.
Doch tegelijk ontging het zoomin den hertog
als Janowitz, hoe de ruiters toch allesbehalve
welkom schenen te zijn. Men gaf hun wat zij
vroegen, maar uit alles bleek dat men hen liefst
niet zag. En toen Hans vroeg of er ook nacht-
verblijf zou wezen, verklaarde de boer, dat hier-
voor geen gelegenheid bestond; zijn huis en
stallen en schuren, alles was vol.
„Hoor eens vriend“, sprak de hertog den man
ter zijde nemende, wij zijn geen roovers en wil-
len u zelfs vooruit alles eerlijk betalen; zie dat
ge 't schikt. Wij zijn hier vreemdelingen en staan
niet in des keizers dienst. We zullen u geen
overlast doen.
De boer keek nu iets vriendelijker en sprak:
„Nu, ik zal zien, ende heer. Maar het is ons,
hoorenlieden, niet evel te duiden, dat we op
't gezelschap van krijgslieden bijster weinig ge-
steld zijn. Zelfs in vredesdij doen zij ons over-
last, en als 't op betalen aankomt...“
„Daarvoor is nu geen vrees“, hernam de her-
tog, „maar 't is vreemd. Ik ben hier meer ge-
weest en heb vroeger toch nooit zoo hooren
klagen.“

„Ei wat“, antwoordde de boer, „dat was
ook een andere tijd. We hadden toen onzen
hertog Ulrich, en al had hij ook zijn gebreken,
't ging toch anders toe dan nu. Ik denk dat
degenen die mee geholpen hebben hem uit het
land te drijven, er spijt van hebben, zooveel als
haren op hun hoofd. Nu hebben we den Oos-
tenrijker, die hier vreemd is en zijn krijgsvolk,
en wie weet wat ons nog te wachten staat.
Want deze toestand kan niet duren. Ieder is
ontvreden en, zoo ik hoor, dreigt er buitens-
lands al oorlog. Gij komt uit andere streken en
weet er meer van.“
De hertog kon niet anders dan den boer ge-
lijk geven. Het trof hem, dat het volk nog zoo
hartelijk aan hem hing en hij kon niet nalaten
als ter loops te vragen:
„Meent gij, dat hertog Ulrich kans zou heb-
ben zijn rijk te hernemen als hij hier kwam?“
„Zeker“, was 't antwoord, „maar hij zou mach-
tig genoeg moeten zijn om er voor te strijden.
Al 't volk zou op zijn hand wezen. Doch waar
praat ik van? We weten immers niet eens waar
onze hertog zit.“
De laatste gaf daar geen antwoord op, doch
vroeg ook niet meer. Hij betaalde den landman
vooruit, en wandelde alleen en in diepe gedach-
ten voort tot hij een laan bereikte, wier scha-
dwijkheid hem lokte er in te gaan. Op een
bank zette hij zich neder, en door de warmte
vermoedde sloep hij in.
Zoo bemerkte hij natuurlijk niet, hoe kort
daarna een heer in fraaie jachtkleedij de plek
naderde waar hij zat. Deze nieuwgekome, die
hier blijkbaar wel bekend was, bleef, toen zijn
blik op den slapende viel, een oogenblik staan,
eerst zonder veel oplettenheid. Doch plotseling
veranderde dit. Hij verschoot zich achter een
boom, als vreesde hij bij 't ontwaken door den
ander te worden opgemerkt. Doch deze sloep
rustig door, terwijl de ridder, in wiens trekken
felle haat te lezen was, hem nauwkeurig be-
spiedde en daarna tusschen het geboomte ver-
dween.
De onbekende sloeg den weg in dien de her-
tog was afgegaan, de eenige toegang van den
grooten weg af, en bereikte zoo de boerderij.
Daar trof hij de ruiters aan, die in 't gras lagen
te rusten. Zwijgend ging hij voorbij, en trad on-
gemerkt een schuur binnen, waar een paar
knechts aan 't werk waren.
„Gij hebt daar vreemde gasten“, sprak hij.
„Zeker Oostenrijkers.“
„Dit geloof ik niet genadige heer“, sprak een
der mannen, „zijn niet afnemend voor den rid-
der, den eigenaar van „Bethelhem“ tevens.“
„'t Zijn vreemdelingen, die hier komen rusten.“
„Hoeveel zijn er?“
„Zes.“
„En blijven ze nog een poos?“
„De boer zei tot morgen“, was 't antwoord.
De ridder vertrok. Hij was, als gezegd, de
eigenaar der landhoeve, die hij eenige jaren ge-
leden had gekocht. Uit Beieren afkomstig had
hij zich bij den Zwabischen bond aangesloten
en met dezen den krijg gevoerd tegen hertog
Ulrich, dien hij persoonlijk haatte. Vaak had
hij den hertog ontmoet en in den slag, waarbij
deze zijn rijk verloor, had de Beier telkens be-
proefd tot den vorst door te dringen, wat hem
echter niet was gelukt. Na den overgang van
't bestuur des lands aan het huis van Oostenrijk,
had de Beiersche ridder zich steeds een trouw
aanhanger der nieuwe heerschers betoond, wat
zij niet onvergolden lieten. Thans zag de ridder
zijn ouden vijand voor zich. De verdreven hertog
had het dus gewaagd terug te komen. Hij had
gewapende ruiters bij zich. Wat kon dat bete-
kenen? Werd er een aanslag beraamd? Zou de
hertog pogen 't oude gezag terug te krijgen?
In alle geval vond de edelman de gelegenheid
schoon om den hertog, die 't eens ontkomen
was, nu onschadelijk te maken en zijn plan was
welna beraamd.
Hij ging op het huis toe, waar hij den boer
vond, dien hij verzocht even mee te gaan. Zoo-
dra zij alleen waren vroeg hij hem, of hij wel
wist wien hij herberg had verleend.
„'t Zijn vreemdelingen“, antwoordde de boer
eenvoudig; „zij kunnen hier voor hun goed geld
een poos rusten.“
„Dat is te zeggen als ik het goedvind“, sprak
de ander trotsch. „Weet gij wel, dat de vijanden
van land en rijk hebt opgenomen, vreemde ver-
spieders, en dat het u kwalijk bekomen kon als
het uitkwam. De keizer is geen gemakkelijk heer.“
De boer zette een benauwd gezicht, en de heer
dit bemerkende sprak:
„Nu, 't kan alles nog in orde komen, als gij
't wijs aanlegt. Gij wilt toch zeker wel meewer-
ken om vijanden van land en volk te beletten
hun booze plannen uit te voeren?“
De boer knikte, en nu vertelde de ridder hem
met flusterende stem en haastig wat hij te doen
had. Daarna vertrok de Beiersche heer met spoed
langs een omweg naar zijn kasteel, liet zijn paard
zadelen en beval vier zijner jagers de wacht te
gaan houden aan den Bethelhemschen weg, en
niemand door te laten die van de hoeve wilde
vertrekken.

HOOGENRIJK.

Gezondheids- en Gezondheids.

Gezondheids- en Gezondheids.

BEROEKEN: Trummarum, W. A. Vrolijk Jr., te
Zaamslag B. — Oudshoorn, A. J. Muller, cand. te
Haarlem.
AANGENOMEN: Vianen a/d Lek, Steph. Vos Wz.,
cand. te Amsterdam. — Kamerik, J. van der Bijl,
te Doornspijk.
BEROEKEN: Andel, G. Lindeloom Lz., te Sprang.
— Montfoort, Linschoten en Tienhoven, Steph. Vos,
cand. te Amsterdam. — Zuidland, C. M. W. Pleit,
te Wierp. — Nieuw-Loosdrecht, W. Mulder, te
Giesse-Oudkerk.
Nederlandsche Hervormde Kerk.
BEROEKEN: Elst, A. J. Bosman, cand. te Schie-
dam. — Peize, C. Bruins, te Nieuw en Niehorst.
— Nieuwerkerk a/d IJssel, A. de Visser, te Herwijnen.
— Staphorst, J. Oosterhuis, te Surwoude. — Poer-
dolen en Loevestein, K. Havinga, te Andel. — Aals-
um c. a., C. de Vries, te Heilendoorn. — Klun-
dert, J. Hoekstra, te Heteren. — Valkenburg, P. C.
van Oosterzee, te Gent. — Slochteren, G. Boersma,
te Hollandscheveld. — Trum, J. Oosterhuis, te
Tietjerk. — Cortegene, W. van Asch, te Ethen c. a.
Urk, J. Verwey, te Oliginsplaat. — Nijkerk, P.
Bartstra, te Zegveld. — Middelburg (vac. P. J. F.
Sibmacher Zijnen), E. J. W. Posthumus Meijles, te
Heinenoord. — Strevelshoek, H. J. van der Zee,
cand. te Elburg. — Twisk, A. Stamrood, te Ura-
sum. — Morria en Joossens, J. Severter, te Beets.
AANGENOMEN: Hoenderloo, J. Cramer, cand. te
Utrecht. — Harderwijk, E. G. Moeten P.Jr. te
Heemse. — Dwingelo, L. Meeth, cand. — Witte-
wierum, K. Rubing, te Odoorn.
BEROEKEN: Garsthuizen, G. Posthumus Meijles,
te Halle. — Grollo en Schoonloo, L. Meeth, te Wes-
terbork. — Den Ham, H. Snel Cx, te Gamenen. —
Buntmolen en Hoogmade c. a., J. Cramer, cand.
te Utrecht. — Wilp, J. E. de Vries, cand. —
Dubbeldam c. a., A. de Visser, te Herwijnen. —
Wanneperveen en Enter, H. J. van der Zee, cand.

Advertentien.

Zoo de Heere wil, hopen onze geliefde
Ouders,
WILLEM HUMMELMAN
EN
GERRITJE v. d. BURG,
den 29sten October aanstaande hunne
25-jarige Echtvereeniging
TE HERDENKEN.
Hunne dankbare kinderen.
Maasthuis, October 1898.

Heden ontving de Raad der Geref.
kerk (A) alhier het bericht, dat
de WelEerw. Heer A. S. ENTINGH,
sedert 1894 Emer. Predikant van Rotterdam,
in den onderdom van 78 jaar is overleden.
Veel jaren arbeidde hij met grooten zegen
in de Gemeente, zowel hier als elders;
veelen herinneren zich ongetwijfeld nog den
boeienden Prediker, die, in de kracht zijns
levens, steeds een groote schare om zich
vereenigde.
Namens den kerkeraad voorn.,
J. H. LANDWEHR, Pres.
G. VAN BLEEK, Scriba.
Rotterdam, 12 Oct. 1898.

Voor de 200 talrijke en hartelijke bewijzen van
belangstelling, ter gelegenheid onzer veertig-
jarige Echtvereeniging ondervonden, betuigen
wij onzen welgemeenden dank.
K. FLOOR.
M. C. FLOOR—VERSLEIS.
Wonn, 22 Oct. 1898.

NIJWE UITGAVE.

Van Amsterdam naar Pretoria.

ACHT MAANDEN IN ZUID-AFRIKA,

DOOR

J. A. WORMSER.

Met 80 platen en portretten.

Ingenaaid f 1.90. — In fraaie stempelband f 2.50.

BOEKHANDEL

Amsterdam.

Pretoria.

HÖVEKER & WORMSER.

OPROEPING Staatsmijschool te Pretoria.

Oproeping geschiedt hiernede voor de betrekking van:

DOCENT aan de Staatsmijschool te Pretoria
in **Palaeontologie, Plant- en Dierkunde** (beide laatste
vakken te onderwijzen aan het Staatsgymnasium).

Bij de applicatie moeten worden overgelegd:

- Bewijs van lidmaatschap eener Protestantsch Christe-
lijke Kerk en eene verklaring van instemming met het gods-
dienstig beginsel, neergelegd in Art. 2 van Wet No. 8, 1892;
- Bewijs van voldoende kennis der officiële landstaal;
- Bewijs van behoorlijk voltooide academische studie;
- Bewijs van goed zedelijk gedrag.

Bewijzen van ervaring in het geven van onderwijs zullen
tot aanbeveling strekken.

Salaris £ 800.— per jaar.

Reiskosten worden billijk vergoed.

Applicaties moeten ingediend worden op of vóór den 9den
November a. s. bij den **Consul-Generaal der Zuid-Afri-
kaansche Republiek te Amsterdam, Nicolaas Witsen-
kade No. 9.**

AMSTERDAM, 17 October 1898.

BOEKHANDEL

VOORRIJEN

HÖVEKER & WORMSER,
Kalverstraat 154, Amsterdam.

Theologische en Wetenschappelijke Boekhandel.

BELLETRIE, Fransch, Duitsch en Engelsch. — BAEDEKERS,
TAUCHNITZ' editie. — Textbooks. — Photographien.

Neemt abonnementen aan op alle Tijdschriften in de moderne
talen. Direct verkeer met het buitenland.

ADVERTENTIE-BUREAU.

Uitgave van „Litterarische Wegwijzer“, Maandblad.
Overzicht der laatste uitgaven op het gebied van Wetenschap en
Kunst, met letterkundig overzicht. Wordt op aanvraag GRATIS
toegezonden.

P. VAN ELJK, Firma JOHANNES KRAMER & Co DAM 13-17, AMSTERDAM.

Kopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS.
Wisselen Gouden, Zilveren MUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIEN
en BELEENINGEN. Nemen gelden à DEPOSITO 1/2 pCt. onder prolongatiekoers. Bedragen
tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

Amsterdamsche Maatschappij van Levensverzekering.

Gevestigd te AMSTERDAM, Keizersgracht 729.

Maatschappelijk Kapitaal: Een Millioen Gulden.

Commissarissen:

Mr. Th. HEEMSKERK, L. J. S. VAN KEMPEN, H. W. VAN MARLE, Jhr. Mr.
A. F. DE SAVORNIN LOHMAN, J. E. N. Baron SCHIMMELPENNING VAN DER OYE.
Directeuren: H. J. VAN VULPEN en H. SERET.

De Maatschappij sluit alle soorten verzekeringen
KAPITAAL en LEVENSTIJD tot elk bedrag.

Vereeniging ter bevordering van Christelijke Lectuur.

Lidmaatschap jaarlijks f 5.—, waarvoor men voor minstens f 5.— ontvangt en
bovendien uit het fonds der Vereeniging gratis voor f 5.— aan boeken bijkijst.

In 1898 verschenen:

C. W. H. v. d. POST, Piet Uys. f 1.20
(Gebonden f 1.50.)

P. BETTEX, Natuur en Wet. „ 2.75
(Gebonden f 3.40.)

J. A. WORMSER, Van Amsterdam naar Pretoria, acht maanden
in Pretoria. Met 80 platen en portretten. „ 1.90
(Gebonden f 2.50.)

zoodat de leden in 1898 voor. f 5.85
aan nieuwe boeken ontvingen, behalve de f 5.— ter hunner keuze.

Amsterdam.

Pretoria.

BOEKHANDEL

HÖVEKER & WORMSER.

L. G. WEISZ & Co.,

Commissionairs in Effecten,

Prinsengracht bij de Prinsenstraat.

No. 157.

AMSTERDAM.

TER PERSE:

DE SCHOOLVRIEND.

Een stel leesboeken voor het
Christelijk Onderwijs.

Met illustratiën van WILLEM STEELINK.

Het eerste deeltje van deze Serie, die uit
8 à 10 deeltjes zal bestaan en een geheel
nieuw, naar den eisch des tijds gewij-
zigde uitgave is van al wat de uitnemende
kinderschrjver DE LIEFDE voor de
Christelijke school uitgaf, en die bezorgd
wordt door

J. TER BORG en A. WIERSINGA,

zal den H.H. Hoofden van Christelijke scholen
eerstdaags worden toegezonden.

BOEKHANDEL

Amsterdam.

Pretoria.

VOORRIJEN

HÖVEKER & WORMSER.

Gereformeerd Gymnasium, te Amsterdam.

Sedert de laatste opgave ontving de Vereeni-
ging voor Voorbereidend Universitair onderwijs
het volgende aan giften.

Utrecht: N. V. f 1. A. M. f 5. Purmerend:
A. N. f 1. Deventer: H. J. H. f 0.50, W.
J. K. f 2. Zutphen: L. S. f 1, M. J. S. f 1,
Mej. E. W. S. f 0.50, J. A. B. f 1, G. M. Gz.
f 1, A. H. S. f 0.50, G. W. f 1. Winterswijk:
B. D. f 0.50, H. R. Jz. f 1, A. J. A. A.
f 0.60, W. S. J. F. f 1, B. J. A. f 0.60, L. G.
R. f 1, B. W. f 0.60. Aalten: W. d. G.
f 1, H. v. L. f 0.50, J. v. L. f 0.50, G. J.
L. f 0.60, J. S. f 0.60, Mej. C. v. O. f 0.50.
Doeburg: Mej. K. f 1, Mej. A. M. N. f 1,
G. M. Gz. f 1. Lent: W. S. R. f 2.50.
Nierbosch: J. v. L. f 2. Arnhem: J. v.
D. f 1, J. E. d. K. f 10, H. J. F. f 1,
J. L. f 1, H. L. f 1, P. J. J. M. f 2, C. K.
f 2, E. R. f 1, F. J. S. f 1, J. J. P. f 1,
Wed. 't H. R. f 2, Mevr. S. f 5, H. J. N. f 1,
D. S. A. H. Jr. f 1, K. f 1, R. G. f 1, G. P.
f 1, W. J. V. f 1, J. A. v. O. f 5, J. P. v. L.
f 0.50, J. L. M. f 1, W. U. f 2.50. Dieren:
B. P. f 1, J. M. f 0.50, J. d. f 0.75, F. K. M.
f 0.50, H. G. O. f 1. Nijmegen: C. D. Z. f 1,
Wed. S. f 1. Hees: Mevr. J. I. R. E. f 2.50, Me.
L. C. v. E. f 1. Hedel: N. N. f 2.50, Mevr.
N. N. f 5. 's-Hertogenbosch: J. v. H. f 0.50,
W. v. d. B. f 1, M. v. d. K. f 0.50, J. v. H.
f 1, J. W. f 0.50, Mej. G. v. d. B. f 0.50.
Zalt-Bommel: H. A. d. J. f 2.50, J. v. V. f 1,
Wed. J. H. Q. f 1. Bruchem: H. B. f 1,
L. B. f 5. Zuilichem: W. v. W. f 1. Her-
wijnen: M. H. B. f 1, P. v. A. f 1, Ds. R. L.
f 1, L. P. f 1, Ds. A. d. V. f 2. Rossum:
W. P. d. V. f 10. Tiel: A. F. f 1.

N. B. Hierbij zijn niet vermeld de giften en
contributiën gelid op quantite van wege het
Bestuur getekend.

ENCYCLOPEDIË

DER

Heilige Godgeleerdheid,

DOOR

Dr. A. KUYPER.

Drie Deelen, ingenaaid f 16.75; in drie halfe-
deren banden f 21.25. (Losse banden per stuk f 1.—)

BOEKHANDEL

Amsterdam.

Pretoria.

VOORRIJEN

HÖVEKER & WORMSER.

Reek- en Courantdruckerij:
DE HOUTER KROMER & BAKKER,
Amsterdam.

Dit blad wordt ge-
biedragen van mede-
dit blad betreft, te s-
aan de ADMINISTRA-
toren, die h-
kunnen voor het nu

„Belie

Ook op het st-
nen en zonde te
allerlei uiteenloop
menschelek hart,
splitst de groote
twee soort lieden.
Aan den éénen
de schuldbekenten
buiten komt, eve
bron opborrelt.
menschen, waar g
vanzelf uitkomt,
boren moet, om
noodige uit te kri
Reeds bij de
schil. Het één
dellijk verraadt, e
deed voor den d
kind zoo hard en
krijgen is, met o
boek.

Dat dit verschil
elders, zich zoo s
aan, dat onze sner
vanzelf de dubbe
brengt, of dat we
we een meer zinn
De engelen, zo
chaels, de Serafin
duivelen en dem
noot anders dan
want zij zijn lout
zinlijk bestaan.
Maar wij mensc
Ons zelfbesef is
innerlijk, deels z
menging of het in
hebben, of wel het
bepalen.

Sluit nu het inn
wilt het meer zi
naar buiten overh
begrijpelijk, dat e
is, enerzijds pers
ten in zichzelf e
krijgen is, en van
schen met open
een ieder laten in
meê nog niet tev
hun stoep leven.
Komt dit versc
moet het natuurl
punt van schulde
zoodat de één hi
als de ander taal e
Natuurlijk ligge
beide uitersten i
naturen, die of n
taal zijn, om ong
zelfs bij die meer
naturen, blijft vo
toch altoos waarn
De man, de vr
ge te doen heb
aan den gesloten
kant zijn.
Volkomen even
sinds de zonde d
denkbaar.

Met dit zeer du
wordt gemeenlijk
Te weinig door
Te weinig door r
weinig ook door d
zoo in de predik
Gemeenlijk wor
geschieden, moet
del dienst doen
wordt aan zielkun
gedacht.
Gevolg hiervan
naturen in den r
ontmoeten, en dat
achterdocht welke
beuren.
En zeker, hi
recht toe.
De meer geslot
regel aan geestelij
sonde. Hun ik w
noegzaam verstaan
met hun innerlijk
En op niets zijn
een naam onder m
aan kleef.
Er loopt door
dezer in zich zelf
alle deuren dichtge
hond in hun gang
Hun zonde is me
zonde van Satan v
De diepe weg i
gotha is voor stij
ongenaakbaar. En